УДК 811.134.2:81’36

Олена Гончаренко

(м. Херсон)

СИТУАТИВНО-МОВЛЕННЄВІ ФУНКЦІЇ ОСОБОВИХ ЗАЙМЕННИКІВ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячується дослідженню ситуативно-мовленнєвих функцій іспанських особових займенників та визначенню відповідних способів їх перекладу українською мовою.

Під час навчання іноземної мови як у середніх, так і у вищих навчальних закладах основною метою є практичне оволодіння мовленням. Проте неможливо досягти реалізації цієї вимоги, користуючись лише вузько мовознавчими методами та прийомами навчання, що полягають лише у пізнанні системи мови, її нормативної граматики, мовних фактів, що відповідають виключно літературним нормам. Для практичного оволодіння іноземною мовою важливою умовою є також ознайомлення з функціонуванням мовних одиниць у різних сферах мовленнєвого спілкування, тобто необхідним є функціональний підхід до вивчення іноземної мови, котрий допомагає розкрити як безпосередні зв’язки мови та суспільства, так і структуру мови та мовлення, виявити внутрішньосистемну дистрибуцію мовних засобів , виявити специфіку їх стильової реалізації, а також при перекладі добрати відповідний еквівалент як у рідній мові, так і в іноземній.

До лінгвістичних одиниць, що досліджуються ситуативно-мовленнєвою граматикою, відносяться ті ж граматичні категорії, що вивчаються нормативною граматикою. Це морфологічні категорії частин мови та синтаксичні категорії речення. Ситуативно-мовленнєва граматика опікується граматичними категоріями слова та речення як

компонентів мовленнєвої послідовності, визначеної системою правил, прийнятих у різних сферах діяльності. У ситуативно-мовленнєвій граматиці відображаються граматичні способи розрізнення важливих соціальних сфер спілкування носіїв мови.

При перекладі українською мовою перед перекладачем виникає необхідність вміти правильно аналізувати граматичну структуру іспанського речення, виявляти ту модель, за якою воно побудоване. Для точного розуміння тексту важливим є як синтаксичний, так і морфологічний аналіз.

Матеріали статті стануть у пригоді студентам при вивчені курсу лексикології іспанської мови та основ перекладознавства, перекладачам, а також всім бажаючим вдосконалювати свої знання з іспанської мови.

Ключові слова: ситуативно-мовленнєві функції, ситуативно-мовленнєва граматика,особові займенники, комунікативна ситуація.

Знання нормативної граматики необхідні для побудови мовлення без граматичних помилок. Знання правил ситуативно-мовленнєвої граматики необхідні для того, щоб уміти добирати граматичні форми та їх значення відповідно до ситуації, в якій відбувається спілкування, а також передати стилістичні особливості писемного чи усного мовлення при перекладі з однієї мови на іншу, враховуючи специфіку будови граматичної системи обох мов. Розходження лексичних та граматичних підсистем іноземних та рідних мов є важливою причиною, що зумовлює необхідність реалізації трансформацій у тексті, що перекладається [3, с.26]. В правилах перекладу визначається характер таких перебудов. Проте не слід розраховувати на те, що той чи інший варіант перекладу є універсальний. Вдалий переклад залежить від навичок та умінь перекладача. Формування навичок перекладознавчого аналізу тексту, визначення стратегії перекладу з урахуванням цього аналізу та лінгвістично-стилістичних умов перекладу та

вміння їх вживання збагачують мовлення. Все це свідчить про **актуальність** вибору теми. **Метою** статті є аналіз функцій іспанських особових займенників у різних комунікативних ситуаціях та особливості їх перекладу українською мовою. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: дослідити, чи змінюється граматична категорія особових займенників при отриманні текстуальної ознаки та дослідити можливі способи їх перекладу українською мовою.

У ситуативно-мовленнєвій граматиці відображаються граматичні способи розрізнення важливих соціальних сфер спілкування носіїв мови. До лінгвістичних одиниць, що досліджуються ситуативно-мовленнєвою граматикою, відносяться перш за все ті ж граматичні категорії, що вивчаються нормативною граматикою. Це морфологічні категорії частин мови та синтаксичні категорії речення. Кожний ситуативно-мовленнєвий контекст володіє тими ж граматичними ознаками, що і його дискретна одиниця [4, с.6]. Отримуючи текстуальну ознаку, категорії нормативної граматики отримують таким чином ознаки категорій ситуативно-мовленнєвої граматики. Ситуативно-мовленнєва граматика опікується граматичними категоріями слова та речення як компонентів мовленнєвої послідовності, визначеної системою правил, прийнятих у різних сферах діяльності.

Особливу зацікавленість викликає питання перекладу різних розрядів займенників у тих чи інших комунікативних ситуаціях, зокрема клас особових займенників.

Відомо, що згідно з нормативною граматикою іспанської мови, особовий займенник у ролі підмету зазвичай опускається (за виключенням ввічливих форм *Usted/Ustedes* по відношенню до старших людей, а також в офіційній обстановці та громадських місцях), проте його вживання має підсилююче значення:

Nunca él lo hará. Він цього ніколи не зробить.

Nunca, ¿comprendes tú? Nunca	Ніколи, ти розумієш це? Ми ніколи
Nos veremo smás.	більше не побачимось!
Tú lo quisiste, tú lo ten.	Ти цього хотів, ти це маєш!

Особові займенники при повторному називанні предмета особи чи предмету за допомогою наголошеної та ненаголошеної форм слугують для підсилення його значення

A mí no me lo repitas más. Estoy	Ти мені це більше не повторюй. Мені
harto.	це набридло.
A ti te llaman, y no a mí.	Це тебе кличуть, а не мене.
A nosotros no nos interesa eso.	Нас це не цікавить.

Зазвичай у розмовній українській мові у подібних випадках мовець вдається до відповідної підсилюючої інтонації, тобто виділяє лише голосом.

Вживання особового займенника *Nos* у функції підмета має архаїзовану ознаку наказів представників державної влади:

Elevada la solicitud a Nos el	Отримавши заяву з проханням, Ми,
Presidente de la República, hemos	Президент Республіки вирішили
resuelto lo siguiente ….	наступне …

Подвійний давальний відмінок займає особливе місце в іспанській граматиці та зазвичай може мати емоційне забарвлення.

При перекладі непрямих відмінків іспанських особових займенників слід пам’ятати, що вони можуть використовуватись в реченні одночасно з відповідними іменниками. Особливо часто зустрічається так званий подвійний давальний або знахідний відмінок, тобто подвійне вираження (іменником та займенником) непрямого або прямого додатку [1, с. 57]. При

перекладі таких конструкцій українською мовою зазвичай займенник опускається:

Bien está que me ocupe en buscarle	Добре, що я займусь пошуками
Una solución al problema, pero no	вирішення цього питання, проте не так
con tanta prisa. (R.Gallegos)	швидко.

Варто зазначити, що в сучасній іспанській мові у подвійному давальному відмінку займенник *le* може співвідноситись також з іменником у множині:

Luzardo le había caído en gracia,	Лусардо йому дуже припав до душі,
quizás precisamente por haberle	можливо, саме тому, що на інших –
producido a los otros – ya él	і на це він звернув увагу – Лусардо
no podía escapársele – la impresión	справив протилежне враження.
opuesta. (R.Gallegos)	

В цьому реченні *le* в *haberle producido* співвідноситься з додатком, що стоїть у множині *a los otros.*

При перекладі українською мовою особових займенників у давальному відмінку слід використовувати прийменникові сполучення, зокрема найчастіше можна вдатися до словосполучень у родовому відмінку з прийменником *у* (у мене, у тебе, у нас тощо):

Se me ha estropeado el coche.	У мене зламався автомобіль.
El corazón parecía habérsele	Здавалось, що серце у нього
paralizado y las piernas le	зупинилось, та його ноги
vacilaban. (R.Gallegos)	підкошувались.

Можливий також переклад з використанням інших прийменників:

¿Por qué le tiembla tanto tu voz? Чому у тебе так дрижить голос перед нею (ним)?

В інших випадках рекомендується переклад давального відмінку іспанських особових займенників за допомогою українських присвійних займенників з підметом відповідного присудка:

Le brilla la mirada vivaz. (R.Gallegos) Його живі очі загорілись./ У нього загорілись очі.

Правильне розуміння тексту багато в чому залежить від того, наскільки точно співвідносяться займенники з тими іменниками, котрі вони замінюють. Проте в іспанській мові є випадки, коли не варто шукати в тексті іменник, який би співвідносився з даним займенником. Часом значення займенника відомо, як, наприклад, у фразі *Que lo pase Vd. bien* (На все добре Вам, усього Вам найкращого) – під займенником *lo* очевидно мається на увазі *el tiempo* (час). В інших випадках важко визначити, що саме мається на увазі під цим займенником, оскільки у сучасній іспанській мові він уже не пов'язаний ні з яким іменником. Саме таке вживання є характерним для займенників *la* та *las*, які разом із дієсловом утворюють одне ціле та перекладається як стале словосполучення. Словосполучення такого типу зустрічається в обмеженій кількості та поза ними зустрічаються вкрай рідко [1, с. 63].

Dárselas de, echárselas de – вдавати з себе когось:

Se la echaba usted de devoto para agradaramamá. (B.P.Galdós) Ви вдавали з себе набожного, щоб сподобатись мамі.

Pagarlas – заплатити за все (у переносному значенні):

Ahora mismo me han dicho que Мені сказали, що його щойно

le acaban de ver paseando solo бачили, як він самотньо гуляв

por la muralla. ¡Maldito inglés! вздовж стіни. Проклятий англієць!

¡Las pagará todas juntas! (B.P.Galdós) Він заплатить за все!

Componérselas, arreglárselas – влаштовувати, вирішувати справи:

Se las compone para que todo Він усе так влаштовує, щоб

el mundo se entere. (J. Goytisolo) усі про це дізнались.

Habérselas con, gastárselas con – мати справу з:

No sabe usted con quién se las gasta. Ви не знаєте, з ким маєте справу.

(J. Goytisolo)

Pegarla – зраджувати (чоловікові, дружині):

Si me la pega, que yo no sepa, y si Якщо вона мене зрадить, то краще

lo sé, que no me importe. мені цього не знати, але якщо я

(M. de Unamuno) дізнаюсь, то хай це мене не обходить.

Jugársela a uno – зіграти злий жарт:

Aquella vez me la jugaste, pues no Того разу ти зіграв злий жарт зі

tengo de qué hablar contigo. мною, тому у мене немає, про що

розмовляти з тобою.

Tomar la con alguien – чіплятись, придиратись до когось:

Afirma que la maestra la toma con él. Він стверджує, що вчителька

придирається до нього.

Слід мати на увазі, що часто ненаголошена форма особового займенника *lo* називає поняття, що згадується повторно, коли пов’язує його з

конкретним словом, що означується. При цьому утворюється неподільна синтагма, котра а) перекладається підрядним реченням: *Cuéntame lo de ayer.* (Розкажи мені, що трапилось учора). *¿Sabes lo de María?* (Ти знаєш, що з Марією?); б) вживається замість прикметника: *¿Es inteligente Pedro? – Sí, lo es.* (Петро розумний? – Так, він розумний); в) вживається замість іменника: *¿Aquellos que avanzandes de lejos, ¿son soldados?–Sí, lo son.* (Ті люди, що йдуть вдалині, це солдати? – Так, це солдати) .

При перекладі іспанського тексту українською мовою перед перекладачем виникає необхідність вміти правильно аналізувати граматичну структуру іспанського речення, виявляти ту модель, за якою воно побудоване. Для точного розуміння тексту важливим є як синтаксичний, так і морфологічний аналіз [2, с.27]. Особливої уваги потребують ті особливості іспанської мови, які не мають прямої паралелі в українській мові. При цьому речення, що містять схожі риси, потребують структурних трансформацій.

Таким чином, можна зробити висновок, що аналіз лінгвістичних та екстралінгвістичних явищ іспанської та української мов, коментування варіантів перекладу і трансформацій, аргументування перекладацьких рішень мають безсумнівну актуальність, оскільки сприяють формуванню уявлення про сутність та критерії адекватності перекладу, про основні перекладацькі трансформації, а також формуванню базових перекладацьких умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Трудности перевода с испанского языка на русский. – М.: Высшая школа, 2004. – 109 с.

2. Верба Г.Г., Гетьман З.О. Підручник з перекладознавства: іспанська мова. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 304 с.

3. Иовенко В.А. Практический курс перевода. Испанский язык. – М.: ЧеРо, 2001. – 419 с.

4. Канонич С.И. Ситуативно-речевая граматика испанского языка. – М.: Международные отношения, 1979. – 208 с.

Olena Goncharenko

CONTEXTUAL FUNCTIONS OF SPANISH PERSONAL PRONOUNS AND THEIR UKRAINIAN EQUIVALANTS

The research focuses on contextual functions of Spanish personal pronouns and determining the appropriate ways to translate them into Ukrainian.

When studying foreign languages both in secondary and higher educational institutions, the main learning objective is the task of active practical mastery of speech. However, it is not possible to achieve this demand, using only narrowly linguistic and pedagogical methods, consisting in the comprehension of the sole system of language, its normative grammar and linguistic facts corresponding exclusively to literary norms. For the practical mastery of a foreign language, an indispensable condition is also the comprehension of the functioning of linguistic units in various spheres of verbal communication. The functional approach to language helps to reveal the direct connections of language and society, the structure of language and speech, to reveal the intrasystem distribution of language facilities, to find out the specificity of their stylistic implementation and to find a suitable variant of translation from both native language and foreign language.

The linguistic units that are studied by situational grammar include the same categories that are studied by the normative grammar as well. These are the grammatical categories of parts of speech and the syntactic categories of the sentence. Situational grammar deals with grammatical categories of words and sentences as the components of the speech sequence, defined by a system of rules adopted in different spheres of activity. The situational grammar displays the grammatical ways of distinguishing the important social spheres of communication of native speakers.

To find adequate Ukrainian equivalents the translator faces the necessity to properly analyze the grammatical structure of Spanish sentences identifying the models they are based on. For an accurate understanding of the text, both syntactic and morphological analysis is important.